

DOSSIER
JONGEREN EN GELOOF

Kelly Keasberry

Terwijl psychiaters aanstippen dat jonge generaties gebukt gaan onder een zingelevingscrisis, blijven de kerken leeg. Herhaaldelijk onderstreept paus Franciscus dat jongeren de toekomst van de kerk zijn.

De kerk als gemeenschap

Jongeren en de kerk: het is niet langer een vanzelfsprekende combinatie. Volgens het jaarrapport van de katholieke kerk in België 2021 volgden 40.481 jongeren in 2020 catechese. Toch verschijnt slechts een klein deel daarvan op zondag in de kerk. In Europa lijken de tradities, vormen en structuren die oudere generaties zin en betekenis gaven, hun raakvlak te hebben verloren met de leefwereld van moderne jongeren. Hoe betrek je jongeren weer bij het geloof? *Samen Jong* is een essentieel boek voor iedereen die wil bijdragen aan de kerk van morgen.

h

“Veeleer dan de vorm, telt voor jongeren de cultuur.”

et christelijke geloof is de wereld nog niet uit, blijkt uit het Pauselijk Jaarboek. In 2020 kreeg het katholicisme er wereldwijd zestien miljoen nieuwe leden bij. Het zwaartepunt van de kerk ligt vandaag voornamelijk in Afrika, Azië en Latijns-Amerika. Ook protestantse kerken – met name evangelische en pinksterkerken – maken in die werelddelen een snelle groei door. Het contrast met de krimpende kerk in Noordwest-Europa kan nauwelijks groter zijn. In 2020 werden er in België zeventien katholieke kerkgebouwen onttrokken aan de eredienst, meldt het jaarrapport van de katholieke kerk in België 2021. Ook werden er 33 parochies opgeheven. Uit recente cijfers van het Nederlandse Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) komt een vergelijkbare trend naar voren. “Nederland is al sinds decennia in allerlei opzichten een ontkerkelijkend land. Dat blijkt zowel uit de institutionele tellingen van de kerken zelf als uit uiteenlopende enquêtes”, meldt het rapport *Christenen in Nederland*. Samen met het kerkbezoek neemt ook de religieuze geletterdheid bij jongeren af. Dat stelt godsdienstleerkrachten voor uitdagingen. Hoe kun je de dialoog aangaan met leerlingen bij wie een godsdienstig

referentiekader totaal afwezig is? Godsdienstleraar Luc Meeusen schreef er in 2013 al een essay over (zie *Tertio* nr. 708 van 4/9/13). Hoe groter de stilte die op zondag in de kerk neerdaalt, hoe meer de vraag rijst: is er nog wel een toekomst voor de kerk in Noordwest-Europa?

Pijn en passie

“Dit boek is geschreven vanuit zowel pijn als passie”, begint het boek *Samen Jong* van Sabine van der Heijden, Vincenza la Porta, Jan Wolsheimer en Martine Versteeg. “Het is de pijn van kerken die vergrijsen, die meer begravenissen dan doopdiensten hebben en zelfs zo gekrompen zijn dat ze niet langer kunnen voortbestaan. De pijn en het verdriet van de mensen die het gebouw waarin ze getrouwd zijn en waarin geliefden gedoopt zijn, moeten sluiten, en van de mensen die zien dat hun (klein)kinderen het geloof dat voor hen zoveel betekent, niet meer overnemen.” De cijfers liegen niet. Toch is het narratief van krimp niet dat van iedere kerkelijke gemeenschap. “Wij geloven dat de kerk potentie heeft. Dat het geloof in Jezus Christus ook voor jonge mensen vandaag zegenrijk

is”, stellen de auteurs in hun voorwoord. *Samen Jong* is de geüpdatete Nederlandstalige bewerking van het grootschalige Amerikaanse onderzoek *Growing Young* uit 2016. Onderzoekers Kara Powell, Jake Mulder en Brad Griffin van het *Fuller Youth Institute* gingen op zoek naar het geheim van kerken die er wel in slagen een groot aantal jongeren tussen 15 en 29 jaar aan te trekken. Ze onderzochten 259 kerken van zowel protestantse als rooms-katholieke en oosters-orthodoxe signatuur. Tijdens de studie, die zo’n vier jaar in beslag nam, werden diverse deskundigen geraadpleegd. Omdat de Amerikaanse context verschilt van de Europese, bevat de bewerking een aantal accentverschuivingen. Waar *Growing Young* de indruk wekt dat de kerk vooral moet verjongen, legt *Samen Jong* het accent op kerk-zijn met alle generaties. Ook benadrukken de auteurs dat kerkopbouw niet tot doel heeft het aantal jongeren te vergroten, maar om “steeds meer op Christus te gaan lijken en Hem te vertegenwoordigen in wijk en in wereld”. Zowel pijn als passie kunnen verandering in gang zetten. Verandering is nodig om de gemeenschap van christenen die we kerk noemen, nieuwe wegen te laten vinden.

Zes kernwaarden van een geloofsgemeenschap

Leerlingen van deze school in Maaseik kunnen zich laten inspireren door een muurschildering geïnspireerd op het Lam Gods van de gebroeders Van Eyck. © 177

1 • Prioriteit geven aan jongere generaties

“Om kerk te zijn voor alle generaties is het nodig om juist prioriteit te geven aan jonge generaties en hun gezinnen”, stelt *Samen Jong*. “Alle andere kernwaarden hangen hiermee samen.” De auteurs halen Mattheüs 18 aan, een Bijbelpassage waarin de leerlingen van Jezus ruziën over de vraag wie van hen de belangrijkste is. Het draait om status, macht en aanzien. Maar dan haalt Jezus een kind naar voren en stelt dat ze weer moeten worden als een kind om het Koninkrijk der Hemelen binnen te kunnen gaan. “Jezelf spiegelen aan jonge mensen is ontzettend belangrijk”, stelt *Samen Jong*. “Niet omdat oude generaties niet van belang zijn, maar omdat we veel van jonge mensen kunnen leren over het Koninkrijk dat we in de kerk zichtbaar willen maken. Kinderen en tieners durven te leren, te vragen en te groeien. Ze zijn afhankelijk van hun verzorgers en zijn kwetsbaar. Dat is inherent aan het jong-zijn.” Zelfs sterk vergrijsde geloofsgemeenschappen kunnen ruimte creëren voor gezinnen. Dat vereist wel de omslag naar een intergenerationele cultuur waarbij soms concessies moeten worden gedaan. “Het betekent dat ouderen er begrip voor hebben als er keuzes worden gemaakt die zij liever anders gezien zouden hebben. Omdat die ouderen weten dat het goed is voor de hele gemeenschap, en dus ook voor henzelf, als de jongere generatie er is. Jonge mensen zijn als zout: met hun jeugdige energie smaakt alles beter.” Als jonge gezinnen hun weg naar de kerk weten te vinden, ontstaat er een nieuwe dynamiek. Ouderen kunnen rolmodellen en steunpilaren zijn voor jongere generaties, en omgekeerd kan de aanwezigheid van jongeren voor ouderen verfrissend en verrijkend werken.

Maar wat als de kerk er niet langer in slaagt de brug naar hen te slaan? Het onderzoek *Growing Young* schetst de contouren van een kerk waarin jongeren kunnen geloven. De principes krijgen steun van het Bijbelhuis in Antwerpen en het synthesedocument *Samen* van het bisdom Brugge.

waar je jezelf mag zijn

Raderwerk

Het boek waarschuwt voor een aantal valkuilen. Zo zijn veel christenen geneigd te denken dat het voortbestaan van de kerk vooral van mensen afhangt. Daarmee laden we een te groot verantwoordelijkheidsgevoel op ons. Mattheüs 16, 18 en Psalm 127, 1 benadrukken dat het God is die Zijn kerk bouwt. Een tweede valkuil is om alle aandacht te laten uitgaan naar de vorm. “Startend als jeugdpredikant ontdekte ik dat mensen denken dat je de zondagse kerkdiensten moet gaan ‘verhippen’ om meer jongeren te bereiken”, getuigt Chiel in *Samen Jong*. Uit het onderzoek komt een ander beeld naar voren. Veeleer dan de vorm telt voor jongeren een bepaalde cultuur. Kerkelijke culturen die jeugdige generaties aanspreken, worden gekenmerkt door zes kernwaarden. “Die hangen met elkaar samen”, weten Van der Heijden, La Porta, Wolsheimer en Versteeg. “Ze zijn als een raderwerk van een machine. De verschillende raderen zetten elkaar in beweging en vormen een geheel. Het middelste wiel is een gemeenschap waarin Jezus’ boodschap centraal staat. Die onderscheidt kerken van andere groepen en organisaties.”

Net zomin als Rome, is de kerk voor alle generaties in één dag gebouwd. Maar als *Samen Jong* iets meegeeft, dan is het wel dat inspirerend kerk-zijn een zoektocht is die niet zomaar mag worden opgegeven. Juist in een complexe en individualistische wereld waar veel mensen gebukt gaan onder een gebrek aan zingeving, heeft de kerk een uniek antwoord te bieden. Niet langer als vanzelfsprekende cultureel-religieuze autoriteit, maar wel degelijk als een hechte gemeenschap waar je werkelijk wordt gezien en gehoord. III

“Wij geloven dat de kerk potentie heeft. Dat het geloof in Jezus Christus ook voor jonge mensen vandaag zegenrijk is”, stellen de auteurs van *Samen Jong*. © Unsplash

met alle generaties

2 • Jezus’ boodschap serieus nemen

Uit *National Study of Youth and Religion*, een grootschalig onderzoek uit de VS in 2015, blijkt dat veel tieners God zien als Iemand die van je vraagt dat je je fatsoenlijk gedraagt, die graag wil dat je gelukkig bent en er voor je is, maar die zich verder niet al te veel met je leven bemoeit. De onderzoekers noemen dit het ‘moralistisch therapeutisch deïsme’ (MTD). Een veelvoor-

komend godsbeeld bij jongeren, maar ze worden er niet enthousiast van. Bij kerkelijk betrokken jongeren ligt dat anders. Van de ondervraagden in het *Growing Young*-onderzoek blijkt slechts 10 procent zo’n godsbeeld te hebben. Uit de studie komen drie thema’s naar voren die afwijken van het MTD-geloof: jongeren geven in de eerste plaats aan dat het niet gaat om geloof of christendom, wel om de persoon van Jezus Christus en

om wat Hij heeft gezegd en gedaan. Voorts krijgt hun geloof meer betekenis naarmate ze het kunnen betrekken op hun eigen leven en op het hier en nu.

3 • Hart voor jongeren hebben

Hoewel andere generaties belangrijke rolmodellen kunnen zijn, nemen jongeren het christelijk geloof niet langer zonder meer van hun ouders over. Waar ouderen opgroeiden binnen een bepaalde zuil of kerkelijke traditie die bijdroeg aan hun identiteit, worden huidige jongeren gevormd door een informatiecultuur van digitalisering en multimedia. Van ouders, leerkrachten en kerkelijk werkers vraagt dat een andere aanpak. Moderne jongeren zijn gebaat bij een klimaat waarin alles bespreekbaar is. “Om een volwassen geloof te ontwikkelen, is het belangrijk dat jongeren worden aangemoedigd vragen te stellen en dat hun vragen serieus worden genomen”, stelt *Samen Jong*. “Het geloofsgesprek heeft daarin een belangrijke rol.”

“De grootste reden voor het loslaten van het geloof door jonge mensen blijkt niet zozeer de (geloofs) twijfel zelf te zijn, maar het zwijgen erover. Jongeren leren hun geloofsmening te vormen door zelf te verwoorden wat ze daarin lastig vinden, maar ook door dat te horen van anderen.” Voor ouderen die dat zelf niet geleerd hebben, kan dat lastig zijn. “Jongeren denken vaak dat mensen die ouder zijn, en zeker mensen in leidinggevende posities, nooit fouten maken”, verklaart *Samen Jong*. “Je doet hun een groot plezier door open te zijn over je eigen fouten en moeite en met hen te delen hoe jij de dingen met vallen en opstaan hebt moeten leren.” ►

“Moderne jongeren zijn gebaat bij een klimaat waarin alles bespreekbaar is.”

“De gemeenschap is een plaats waar aandacht aan je wordt besteed en waar je thuis mag zijn. Precies de ingrediënten die in onze tijd en in onze cultuur zo lijken te ontbreken”, onderstreept *Samen Jong*. © Unsplash

DOSSIER
JONGEREN EN GELOOF

“Voor jongeren zijn relaties nog doorslaggevend dan voor volwassenen.”

Dat vraagt van ouderen dat ze een hart hebben voor jongeren en zich verdiepen in hun leefwereld. Maar liefst 80 procent van de jongeren gaf aan dat betrokkenheid bij de kerk hun stress verlaagt. Ook de verhalen over hoe mensen in de kerk zich over hen ontfermden toen ze het moeilijk hadden, zijn legio. Jongeren die de kerk een warm hart toedragen, doen dat dikwijls omdat ze er een klimaat van acceptatie en liefde hebben gevonden, dat haaks staat op een wereld vol veroordeling en uitsluiting.

4 • Verantwoordelijkheid geven

Kerken en christelijke organisaties kunnen belangrijke actoren zijn als het gaat om empowerment. Stroperige kerkelijke processen zoals lange vergaderingen zijn vaak niet aan jonge generaties besteed. Die regelen dingen liever kort en snel via WhatsApp. Ook dat biedt kansen. Als er iets moet gebeuren, zijn jongeren via digitale kanalen snel en gemakkelijk te bereiken en te mobiliseren. Dingen samen doen, zoals sporten, koken, een vluchtelingengezin helpen met verhuizen of chillen worden als positief ervaren. Ook participatie is een voorname factor. “Dat ik ben blijven geloven en dat ik ben geworden wie ik nu ben, heeft er alles mee te maken dat ik mocht meedoen in de kerk waar ik opgroeide”, getuigt de 26-jarige Lisette in *Samen Jong*. “Als 26-jarige werd ik in de kerk gevraagd als jeugdoudervader. Ik mag dus iets vinden van ons kerk-zijn, ik ben ook verantwoordelijk, er is ruimte voor mij! Zo ontdekte ik de kracht van geloven.”

5 • Een warme gemeenschap vormen

Voor jongeren zijn relaties nog doorslaggevend dan voor volwassenen. Uit het *Growing Young*-onderzoek blijkt dat 45 procent van de jongvolwassenen “persoonlijke relaties” aangeeft als hoofdreden om bij de kerk te blijven, tegenover 30 procent van de volwassenen. Dat maakt kerkelijke vormen en structuren niet irrelevant, maar ze winnen aan betekenis als ze binnen een duidelijke context van gemeenschap worden beleefd. Bovenal draait het om de kerk of het jongerencentrum als warme en hechte gemeenschap. Daarover zegt Jezus in het Johannes-evangelie: “Aan jullie liefde voor elkaar zal iedereen zien dat jullie Mijn leerlingen zijn” (13, 35). De coronacrisis heeft het belang van gemeenschap extra op scherp gezet, blijkt uit de Nederlandstalige versie van het onderzoek. Het gebrek aan verbinding werd door alle generaties ervaren. “De gemeenschap is een plaats waar aandacht aan je wordt besteed en waar je thuis mag zijn. Precies de ingrediënten die in onze tijd en in onze cultuur zo lijken te ontbreken.”

6 • De kerk als beste buur

“Online kan ik makkelijk hoppen, van kerkdienst naar kerkdienst, maar als ik ga verhuizen helpt internet me niet, de gemeenschap wel!” In die uitspraak uit *Growing Young* komt de zesde kernwaarde tot uitdrukking: de kerk als beste buur. Krimpde kerkgemeenschappen zijn soms geneigd zich terug te trekken in hun eigen gebouwen en te behouden wat er te behouden valt. Maar elke crisis is een kans en juist in een individualistische en complexe samenleving hebben kerken een specifieke meerwaarde. Een geloofsgemeenschap die meer is dan een gebouw, maar een *community*, kan actief bijdragen aan en anticiperen op de noden, vragen en behoeften van mensen uit de buurt. Die insteek vertrekt vanuit de vraag: “Wie zijn wij voor onze naaste?” *Samen Jong* reikt kerken en missionair werkers een goed onderbouwde visie aan, maar het laatste woord is daarmee allerminst gezegd. De uitdaging om in een individualistische samenleving weer het kloppende hart van Christus te kunnen zijn, blijft een opdracht om zelf mee aan de slag te gaan. III

www.samenjong.nu

“Investeer niet in

Een warm welkom aan iedereen. Dat is al 50 jaar de insteek van het Bijbelhuis in Antwerpen-Noord, in een wijk die bekendstaat als 2060. In 1972 opende het vier verdiepingen tellende rijhuis de deuren. “Jongeren komen binnen na school, om te chillen, koffie te drinken of om een handje te komen helpen”, verklaren David Iboma en Ernst van Velzen. Op 24 september viert het Bijbelhuis zijn 50-jarige jubileum.

“Het Bijbelhuis is een buurthuis met activiteiten, een plek waar jongeren ervaren dat ze worden aanvaard”, zegt Ernst van Velzen. © kk

Van buiten oogt het witte pand in de Lange Dijkstraat als een vriendelijk winkeltje, eenmaal binnen wacht een huiskamerinterieur. “Het Bijbelhuis is geen kerk of parochiecentrum, een buurthuis met activiteiten”, legt Ernst van Velzen uit. Voorheen werkte hij als predikant in de stadswijken van Rotterdam en Groningen. Nu is hij coördinator-diacon in het Bijbelhuis. Zijn collega David Iboma ontfermt zich als jeugdwerker over de tieners: “Het Bijbelhuis is een plek waar jongeren ervaren dat ze worden aanvaard. We wandelen met hen mee, terwijl we toch vasthouden aan de waarden van dit huis zoals liefde en gastvrijheid. Zo proberen we de liefde van God uit te stralen en tot leven te brengen.”

Postmoderne tijden

Het lijkt niet alledaags, een buurtcentrum met de naam Bijbelhuis in een wijk waar vooral moslims wonen. “Ik denk dat moslims teleurgesteld zouden zijn als we de naam zouden veranderen”, verklaart Iboma. “Die roept bij hen herkenning op.” Van Velzen haakt in: “We leven in postmoderne tijden, wat het ongemakkelijk maakt om te zeggen dat iets goed is of waar, terwijl tieners en jongvolwassenen nood hebben aan richting. Daarom heten we Bijbelhuis en stralen we uit dat we de Bijbel een schitterend boek vinden. Ik heb ook weleens vragen, maar belangrijk is dat we ergens voor staan.” Dit schooljaar hopen ze zich meer te richten op bezoeken achter de voordeur, thuis of in de gevangenis. “Laten we eerlijk zijn, er zitten jongeren bij die hele grote fouten maken”, geeft

Van Velzen toe. “Belangrijk is dat je echt een relatie met hen aangaat, dat je belangstelling hebt zoals je die ook voor een eigen kind zou hebben.” Een jongen die een misstap had begaan, herkende zich in het verhaal van Mozes. “Zijn hele leven lang wordt hij gekenmerkt als een misdadiger. Waarom heeft God Mozes niet laten stigmatiseren? Die heeft toch ooit iemand vermoord, iedereen weet dat en toch kan God hem gebruiken. Soms wordt de Bijbel heel concreet.”

Meisjesclub

Vorig jaar kreeg het Bijbelhuis er een meisjesclub bij. Die ontstond spontaan toen een aantal meisjes naar binnen stapten en zeiden: “We zien jullie elke woensdag met die jongens. Dat willen wij ook, kunnen jullie niet ook zoiets voor ons doen?” “Tot op vandaag komen ze hier”, verklaart Van Velzen. “We hebben enerzijds een programma dat we kunnen aanbieden, anderzijds preken we niet zoals in de kerk. De Bijbel gaat open, maar dat kan op duizend manieren.” Dat kan ook via Whatsapp. “Onze voetbalploeg *Al Matmouti* heeft een eigen WhatsAppgroep. We delen berichten tijdens de wedstrijd België-Nederland, maar soms ontstaat er ook spontaan een exegetische discussie, bijvoorbeeld als iemand vanuit een islamitisch referentiekader Jesaja 29,12 probeert te exegetiseren.” Dan reageert Van Velzen: “Binnenkort een goed gesprek?” Die dynamiek is eigen aan de sfeer in het Bijbelhuis, verklaart Iboma. “Voor de jongeren zijn we ook bewust David en Ernst. Daar zit een familiegevoel achter.”

Sabine van der Heijden, Vincenza la Porta, Jan Wolsheimer en Martine Versteeg, *Samen jong. Kernwaarden van een kerk met alle generaties*, Kok Boekencentrum, Utrecht, 2022, 160 blz.

Bestellen kan via www.kerknet.be – Klik op shop.